

nos» en el Vidal Mayor de c. 1250 (1.43.26, 1.70.39, 1.70.51). Com deia jo en el gloss. antic de les *Vides*: «cf. cat. *si més no* (cerdà, BDC II, 56), it. *se non altro, se altro no*; no es veu clara l'explicació del *que*, potser relacionat amb casos occitans de *que* expletiu com els que estudia Spitzer, *Misc. Fabra*, 267-8; cal sospitar que es tracti d'una alteració de *si alques no* (fr. ant. *alques*), perquè si bé *alques* és 'quelcom' i no pas 'altra cosa', ja es comprèn que 'si un poc no' es convertia de natural en 'sinó una mica' i 'almenys'.

Al costat de *als* existia (i viu encara) un sinònim *alre*, que prové sens dubte d'una variant *ALIR del llatí vulgar en lloc de ALID. Resumeixo d'una banda i alhora amplio la meva demostració de 1934 (BDC XXII, 244-249, cf. BDLC xv, 1935, 1.ª qd., i 172-174). És comú al cat. i a la llengua d'Oc, on el trobem des del S. XII; ¹⁰ i en català és ja freqüent en tot el XIII, des de c. 1200: «fe-li jurar que li des 4 morabatins quan *alres* no-n poc aver» (Lleida, anys 1200-10, BABL VII, 168), «faza --- delme --- e no *alres* --- que no li poguesen *alre* demanar», a. 1248 (Altron, alt Pallars, BABL VII, 184), «prenga lo civader 2 civades --- et tot l'*alre* romangue al senyor rey», doc. reial de 1276-85 (CaCandi, *MischicCat.* II, 311), «respon que no-i sabie *alre*», Tàrrrega a. 1293-1300 (BABL VII, 231); literàriament el tenim ja força sovint en Llull: «Na Ranart dix al rey que la menjàs, car no havia *alre* que li donàs a manjar mas si mateixa» (*Merrav.* II, 146; *Blanquerna*, NCL. II, 198.2, etc.).¹¹ Cal rebutjar sense vacil·lació l'etimologia abans acceptada, que hi veia un compost de l'equivalent *als* o *al* amb *re* 'res'. Per les raons següents:

1) Perquè el mot es pronuncia *âlre* i no pas *alrè* (l'accent *alrè* que posa el DAG. manca de fonament, d'acord amb Moll). Efectivament així sona a Menorca (*AlcM*),¹² en el Segre Mitjà i a Cerdanya (Volart, BDC II, 50).¹³ I així s'accentua la forma occitana fins avui: *aure* al Gaval·dà i als Cevenes «autre chose»,¹⁴ en el llenguadocià del Gard (*âourè* Sauvages), al Delfinat (Martín, *Le Patois de Lallè, âourre* «autre chose»), a l'Alvèrnia (*aure*, Michalias, *Gloss. d'Ambert*), en el Forés (*âure*, Gardette, *Poemes dou Paisan*, 105), als Alps (Arnaud-Morin, *L. Vall. de Barcelonnette, âoure*) i finalment és un mot ben usual a Provença.¹⁵ Devia ser espontani en el llenguatge familiar de Verdaguer, però es comprèn que la desaprovació del cenacle floresc degué dissuadir-lo de servir-se'n.¹⁶ I així sonava antigament, d'altra manera no s'explicaria la grafia *alra*, que és corrent en català antic: «Sényer, bé podets veser / que yo no he poscut *alra* fer», *Set Savis* (v. 1925); «Pus lo rey o volia, no s'i podia *alra* fer», *La Filla de l'Emperador Contastí* (Rom. xxx, 538; NCL. XLVIII, 84). Mateixa grafia en *La Comtessa Fidel* (NCL. XLVIII, 106), i en el ms. bàsic, A, del *Llibre de les Dones* d'Eiximenis, cap. 353 i 361 (A, 241v2, 245v1).

Ara bé, si *alre* fos un compost de *al(s)* + *re*, tindriem *alrè*, com tenim *perquè*, oc. *calcún*, etc., sempre amb accentuació en el segon element, com és de llei en català i en llengua d'Oc en tots els mots compos-

tos. És en va suggerir que hi vagi haver un desplaçament com el del balear *pèrque* en lloc de *perquè*, o dels castellans *péro* < PER HOC, *sino* < SI NON, a causa que «en les partícules és allà on l'accent té més mobilitat»; precisament perquè les partícules, mots invariables, o sigui adverbis, conjuncions i prep., d'una o dues síl·labes, esdevenen fàcilment proclítics. Però essent *alre* un pronom, no és partícula i per tant això no se li aplica. Aquests desplaçaments d'accent no solen ser, per altra banda, fenòmens generals: així com trobem *perquè* en el català continental al costat del *pèrque* de Mallorca i Menorca, cat. i it. però al costat del cast. *péro*, etc., hauríem de trobar també *alrè* juntament amb *âlre*, i com hem vist allò no ha existit mai.

2) Perquè l'ordre de composició: *al* primer i *re* a darrere, no és normal. Així com diem *algú altre*, *cap altre*, i no pas *altre algú* o *altre cap*, i en francès, *nul autre*, *quelqu'un d'autre*, *rien d'autre*, i en llengua d'oc *ren autre* o *ren aurre* (TdF), hauríem de tenir, no pas *als res sinó *res als*, que de fet és molt corrent en la llengua antiga (i amb un valor un poc diferent del d'*alre!*), v. gr. «que *res als* no amé mas que ell fos honrat», Llull (*Desconhort*, v. 23), «que de *ren al* no-s rancura ni-s clama», Ventadorn (*Be m'an perdut*); Rayn. cita un cas únic de l'ordre contrari: «ni *al res* no-m fai viure» en Peire Rogier (*Tan no plou*), però en realitat —això ens ha d'obrir els ulls— cal llegir *alres* (que és com ho imprimeix Appel en la seva ed. d'aquest trobador, Berlín, 1882, 41) i veure-hi un exemple més del mot que estem discutint, provéit de la -s del cas subjecte. L'etimologia que refuto, ben mirat, no és més que el fruit d'uns errors dels filòlegs principiants de l'edat heroica dels provençalistes.

3) Si *alre* contingués el mot *res*, significaria 'res més' i s'usaria únicament, com s'usa *res*, en frases negatives, interrogatives o dubitatives (per entendre'ns breument, podríem dir *res* amb el valor de l'angl. *anything*, no el de *thing*). No obstant, *alre* és perfectament sinònim de *als*, i s'usa tant o més sovint que aquest (comparem els exemples del dos mots que cita *AlcM*) en frases afirmatives i amb significat positiu; cf., per exemple: «molt me enujava / cascuna nit / sovint al lit / com s'orinava / --- / d'*alre* podia / quant li venia / son ordinari / ---», JRoig (*Spill*, 2383); «que vullau servir la pau, o fer guerra, o fer *alre*, nosaltres devem usar virtut» (Joan Esteve, *L. Eleg.*); «d'*alre-m* faitz doncx valensa, / quar de falsa crezensa, / Maire de Dieu, / no m'a ops penedensa», Lanfranc Cigala (Appel, *Chr.*, 102.96); i la frase llenguadociana de 1185 que ja he citat.¹⁷ Volart cita com a usuals actualment a Cerdanya les frases «si tinguesis cent unces, bé diries *alre*»; en el TdF llegim «*quau-carèn aurre* 'quelque autre chose', *parlèn d'aurre* 'parlons d'autre chose', *tout l'aurre li siguèt facile*».

Més hi ha, car fins en les frases interrogatives i anàlogues (angl. *anything*, no a *thing*) també el paper de *alre* és incompatible amb el paper que hauria tingut, o que hauria pogut pendre, aqueixa formació com-